

ՀՏԴ 371

ԱՊԱԳԱ ՌԻՍՈՒՅՉԻ ԱՆՁԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԵՎ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Ռ.Ջ.Աղաբեկյան

մանկավարժության և հոգեբանության ամբիոն

Մտնելով 21-րդ դար՝ ականատես ենք լինում կյանքի բոլոր բնագավառներում տնդի ունեցող փոփոխություններին, որոնց շարքում իր առանձնահատուկ տեղն է զբաղեցնում ազգային դպրոցի վերակառուցման հարցը՝ որտեղ գլխավոր գործող անձն ուսուցիչն է՝ իր անձնային և մասնագիտական որակներով, իր պատասխանատվությամբ, ուսումնադաստիարակչական գործընթացի նկատմամբ ինքնուրույն մոտեցումներով ու լուծումներով: Այսօր մեր կրթական համակարգում դեռ լուծված չեն բազմաթիվ հարցեր ու խնդիրներ, ուստի, այդ առումով կարևորվում է ապագա ուսուցչի անձի՝ կառավարման և ինքնակառավարման հատկանիշների ձևավորման մանկավարժական պայմանները բնահամար:

Ապագա ուսուցչի ուսումնա-իմացական գործունեության կառավարման գործընթացը կազմակերպելիս կարևոր է հիշել, որ Բուհում դասասխոսների գլխավոր խնդիրը պետք է լինի նրանց անձի սուբյեկտիվային որակների ձևավորումը: Անձի վերափոխման իր գործունեության սուբյեկտի նշանակում է նրա ինքնակազմակերպման և ինքնակարգավորման ընդունակությունների զարգացում: Նշված ընդունակություններն իրենց հերթին կարևոր տեղ են գրավում անձնային որակների ստորակարգություններում հանդիսանալով ցանկացած գործունեության հաջող կառավարման հիմք: Առավել ևս, հասարակության անցումային շրջանի վերակառուցման ու բարեփոխման ներկա փուլում նշած գործընթացն անհրաժեշտաբար պահանջում է, որպեսզի առաջին հերթին համապատասխանորեն վերափոխումների ենթարկվի կրթադաստիարակչական համակարգը թե՛ ձևով, թե՛ բովանդակությամբ, թե՛ գործունեության ոճով, մեթոդներով և թե՛ կառավարման և ինքնակառավարման մեխանիզմներով: Նորովի իմաստավորումը հանդես է գալիս, որպես մանկավարժական գործունեության անհատականորոշման մոդելի վճռորոշ պայման, այդ առումով նախ փոքր ինչ կանգ առնենք կառավարումը, իբրև մանկավարժական գործունեության կազմակերպման խնդիր:

Ասենք, որ այդպիսինը նոր չէ: Նա գիտության մեջ առաջացավ 19-րդ դարի վերջին և 20-րդ դարի սահմանագծում: Կառավարման հարցը առանձնահատուկ իրատեսություն ստացավ կիբեռնետիկայի և ուսումնական գործընթացի ծրագրավորված կառավարման տեսության զարգացման հետ: Կառավարման հիմնափայտին անդրադարձել են շատ գիտնական-հոգեբաններ՝ Վիգոտսկին, Ռուբինշտեյնը, Լեոնտևը, Գալպերինը, Տալիզինան, Մենչինսկայան, Կոստյուկը և ուրիշներ:

Կառավարման գաղափարին կարելի է հանդիպել դեռևս Հնդաստի և նրա հետնորդների աշխատություններում: Հնդաստի նշանավոր հիմնադր Յիները կառավարումը դիտարկեց որպես մանկավարժական աշխատանքի հատուկ բնագավառ, որը կոչված է կարգավորելու մանկան գործունեությունը և ստեղծանալովակելու նրա վնասարար և ոչ օգտակար որակները: Կառավարման հիմնահարցի տարբեր տեսանկյուններին անդրադարձել են Բլոնսկին, Շագսկին, Շիլյանը և ուրիշներ:

Մանկավարժական գործընթացի կառավարման տեսության հարցերը հատուկ և համալիր հետազոտության առարկա դարձան մեր դարի 60-70-ական թվականներին դիպլոմատիկներ Եսիպովի, Դանիլովի, Օգորոդնիկովի, Սկատկինի կողմից: Նրանք իրենց աշխատություններում արժարժեքին դպրոցականների ուսումնա-իմացական գործունեության կառավարման հարցը:

Դաստիարակության գործընթացի կառավարման հարցերը քննարկվեցին Բաբանսկու, Կուրակինի, Նովիկովայի, Վինոգրադովի, Մովսիսյանի և ուրիշների հետազոտություններում: Շատ նյութեր հրատարակվեցին դպրոցի, աշակերտական կոլեկտիվի և աշակերտների հաղորդակցման կառավարման հարցերի վնաբերյալ՝ Վասիլև, Կոնդակով, Կոննիկովա,

Նովիլովա և ուրիշներ: Իսկ հոգեբաններից՝ վնասվածության դպրոցի ներկայացուցիչները հիմնական ուշադրությունը դարձրին մտածողությանը, այսինքն՝ կառավարել մտածողության գործունեությունը նշանակում է կառավարել ինչ-որ խորհրդավոր գործընթացի նկատմամբ հարաբերության ըմբռնման գործընթաց: Մտածողության կառավարման հարցերը պարզապես մեզին հետազոտող հոգեբանների հայեցակետերում: Նշենք, որ նրանց մոտ նկատվում է մեծ զգուշավորություն, նրա խոսքը վերաբերում է կառավարման և ինքնակառավարման մանկավարժական գործընթացների պայմաններին, այսինքն՝ վերը նշված և նշված շատ տեսություններում խոսքը վերաբերում է մտածողությանը, սակայն ըստ էության չի քննարկվում կառավարման և ինքնակառավարումը որպես գիտություն, և հատկապես, որպես սոցիալական հոգեբանության ինքնուրույն բնագավառ, գտնվում է իր ստեղծման ու ձևավորման ակցեմալիտիում (*Ո.Ջ. Աշխարեյան*): Եթե կառավարման սոցիալական, տնտեսական և իրավական բովանդակությունն ու մեխանիզմները ժողովրդականության մեջ ինչ-որ մակարդակով մշակված ու գործում են, ապա մանկավարժական գիտության (անձի, խմբի, կոլեկտիվի, հասարակության) կառավարման մեջ մանկավարժական հոգեբանական բովանդակությունն ու օրինաչափությունները դեռևս ոչ միայն շատ քիչ ուսումնասիրված, այլևս այդ նրությունները դեռևս մանկավարժորեն ընկալված ու իմաստավորված չեն: Այդ է վերջում այն փաստը, որ կառավարումը և ինքնակառավարումը հաճախ նույնացվում է դեկլարման հետ:

Մեր նպատակն է բացահայտել ապագա ուսուցչի անձի կառավարման ձևավորման մանկավարժական աշխատանքները համալսարանական, կրթության պայմաններում, այսինքն՝ բաժնեկցիների ուսումնա-ինստիտուցիոնալ գործունեության կառավարման և ինքնակառավարման գործընթացում, իմանալով, որ կառավարումը տարբեր (կենսաբանական, սոցիալական, տեխնիկական և այլն) գոյություն ունեցող կազմակերպված համակարգերի բաղադրամասեր են գործառնություն է, որը ապահովում է նրանց որոշակի կառուցվածք, գործունեության ձևերի պահպանումը, ծրագրի, գործունեության նպատակի իրականացումը:

Այսպիսով, ապագա ուսուցչի անձի սուբյեկտային դիրքորոշման ձևավորման մեր հետազոտության առաջադրի հիմնահարցի լուծման բաղադրությունն անհրաժեշտ ենք համարում սահմանել ուսանողների ինքնակառավարման ակտիվության ակտիվացման վրա, որի հիմքը կազմում են երեք բաղադրիչներ (ինտելեկտ, կամք, հույզեր) և ապահովվի դրանց հարմարականության ձուրս բերումը ինքնակառավարման զարգացման մակարդակ, որանով իսկ նաև անձի զարգացման ավելի բարձր մակարդակ: Եվ այսպես, կարևորում ենք ենթադրել, որ ուսանողների ուսումնա-ինստիտուցիոնալ գործունեության արդյունավետ դեկլարման կարգի է հասնել այն դեպքում, որ եթե կառավարման ներգործությունների համակարգը կառուցվի ինքնակառավարման զարգացման առանձնահատկությունների հաշվառմամբ: Միայն այս դեպքում կլուծվի ուսուցման հիմնական խնդիրը՝ ուսանողի վերածվել իր կենսագործունեության և գործունեության տարբեր տեսակների ակտիվ սուբյեկտի:

Այս դեպքում հատուկ նշանակություն է ստանում անհատական-շերտավորված մոտեցումն ուսանողի անձին, որի նպատակը կառավարչական ներգործությունների ստրատեգիայի և աստիճանի սահմանումն է ինքնակառավարման զարգացման տարբեր մակարդակների (բարձր, միջին, ցածր) վրա: Մի ուսումնասիրման շարժարկով: նպատակով այն մանկավարժական պայմանների որոնումն ու հայտնաբերումն է, որոնք թույլ կտան ձևավորել ուսումնական և պրոֆեսիոնալ գործունեություն ակտիվ սուբյեկտին: Ինչպես արդեն նշել ենք, այդ պայմաններից գլխավորը մենք տեսնում ենք ուսուցման այնպիսի կազմակերպումը, նրա հուզականային ոլորտի, ինքնակարգավորման և ինքնակազմակերպման որակների զարգացմանը, այլ կերպ ասած՝ բոլորակա: ուսումնադաստիարակչական: աշխատանքի հիմքում դրվի անձնակողմնորոշիչ, անձնագարգացնող սկզբունքը: Իր հերթին, նշված որակների զարգացման բարձր մակարդակի առկայությունը թույլ կտա ուսանողին իր գործունեության, այդ թվում ուսումնական գործունեության իրական սուբյեկտի վերածման մասին: Իսկ ինչպես հայտնի է ակտիվ ուսուցման մեթոդներից մեկը, որի կիրառման դեպքում ուսանողը ձեռք է բերում

սուբյեկտի այնպիսի դիրքորոշում, որը թույլ է տալիս նրան կառավարելու իր գործունեությունը մենք առաջարկում ենք գործարար մանկավարժական խաղեր: Ակտիվ ուսուցման այս մեթոդի իրացման ընթացքում կլուծվի ոչ միայն սոսկ դիդակտիկական խնդիրներ, այլև առավելագույն չափով կզարգացնի անձի սուբյեկտային բնութագիրը:

Մանկավարժական գործարար խաղերի համակարգի հետ միաժամանակ մեր առաջադիր խնդրի լուծմանը մեծապես կնպաստի մի շարք ուսումնական առարկաների (պրոֆիլային) գծով անհատական- շնորավորված առաջադրանքների համակարգի ստեղծումը և կիրառումը: Մեր կարծիքով, ուսուցման նման մեթոդների կիրառումը մանկավարժ-գասախոսների կողմից հնարավորություն կտա առավել արդյունավետությամբ լուծել ուսանողների ինքնակառավարման ձևավորման ու զարգացման, նրանց, որպես ուսումնա-դաստիարակչական ու գործունեության այլ տեսակների սուբյեկտների լինելիության գործընթացը:

Այսպիսով, որքան միասնական ու նպատակամետ լինեն դասախոսների և ուսանողների ուսուցողական, ուսումնառական գործողությունները, մանկավարժական կառավարման ու ուսանողների ինքնակառավարման գործընթացները, այնքան բարձր կլինեն մանկավարժական ողջ գործընթացի արդյունքները ԲՈՒՀ-ում:

Ամփոփում

Սույն գիտական հոդվածը մի յուրահատուկ ուսումնասիրություն է ուղղված ապագա ուսուցչի սուբյեկտային դիրքորոշման ձևավորմանը ու նրանց կառավարման և ինքնակառավարման ակտիվության այնպիսի ուղիների:

Ուսումնասիրման կարևորագույն նպատակը նաև այն մանկավարժական պայմանների որոնումն ու հայտնաբերումն է, որոնք թույլ կտան ձևավորել ուսումնական և պրոֆեսիոնալ գործունեության ակտիվ սուբյեկտին ԲՈՒՀ-ում:

Резюме

Данная научная статья – особое исследование, направленное на формирование позитивного будущего учителя и активизацию их управления и самоуправления.

Важнейшей целью исследования является выявление условий, которые позволяют сформировать активного субъекта в учебной и профессиональной деятельности в вузе.

Գրականություն

1. Ա.Ա. Ղուկասյան, Լ.Թ. Ասատրյան, Ս.Ս. Կարապետյան, Մանկավարժական բուհի կառավարման տեխնոլոգիան և զարգացման միտումները, Երևան, «Մանկավարժ» 2005թ.:
2. Վ.Եղիպարյան, Կառավարում. սոցիալ-հոգեբանական ապավիտ, Երևան, «Ինպ» 2004թ.:
3. Վ.Եղիպարյան, Կառավարման և ինքնակառավարման տեխնոլոգիաներ, Երևան 2006թ.:
4. Վ.Եղիպարյան, Կառավարման և ինքնակառավարման տեխնոլոգիաներ, Երևան 2005թ.:
5. Ա. Բալայան, Մանկավարժական վարպետության հիմունքներ, Երևան, 1988թ.:
6. Օ.Ա. Աբդուլինա, Ուսուցչի համամանկավարժական պատրաստումը բարձրագույն մանկավարժական կրթության համակարգում, Մ., 1990թ.:
7. Ա.Սլաստին, Ուսուցչի անձի ձևավորումը պրոֆեսիոնալ պատրաստման գործընթացում, Մ., 1990թ.: